

POVZETEK IN SKLEPI
EASPD PROVIDER FORUMA - SLOVENIJA 2021 Z NASLOVOM
»PODPORA OSEBAM S POSEBNIMI POTREBAMI V ČASU PANDEMIJE COVID 19«
(»Supporting persons with disabilities during COVID 19 pandemic«)

11. maj 2021 preko video konferenčnega sistema ZOOM, v organizaciji EASPD in SOUS

NAMEN IN CILJI FORUMA

Pandemija nove koronavirusne bolezni (COVID-19), ki je izbruhnila decembra 2019 na Kitajskem, se je v Slovenijo prvič potrjeno razširila 4. marca 2020, ko je bil odkrit prvi okuženi. Epidemija je bila uradno razglašena 12. marca, Vlada RS pa je pričela sprejemati ukrepe za zaježitev epidemije, ki so tako kot drugod po svetu drastično omejili javno življenje v državi. Ukrepi so uspešno omejili širjenje okužb in po več tednih z minimalnim številom novo zaznanih okužb ali brez njih, je bila z 31. majem 2020 razglasitev epidemije preklicana. Tekom maja je bila preklicana tudi večina omejitev javnega življenja. Prvi val epidemije je v Sloveniji trajal 12 tednov in terjal več kot sto življenj. Drugi val epidemije je sledil poleti, vendar je bil sprva blažji, jeseni pa so začele številke okuženih in umrlih strmo naraščati. Vlada RS je 18. oktobra 2020 ponovno razglasila epidemijo.

Pandemija in posledično sprejeti ukrepi, so močno posegli tudi v življenja oseb s posebnimi potrebami.

Konferenca oz. forum je bil namenjen:

- predstavitvi stanja, ukrepov in posledic na področju vzgoje, izobraževanja, zaposlovanja in življenja oseb s posebnimi potrebami s strani izvajalcev usposabljanja otrok, mladostnikov in odraslih oseb s posebnimi potrebami v Sloveniji v času pandemije in
- izmenjavi praks in izkušenj med slovenskimi in evropskimi izvajalci storitev za podporo osebam s posebnimi potrebami, s ciljem priprave skupnih priporočil, načrtov glede trenutnih in prihodnjih izzivov, ki nas na področju usposabljanja oseb s posebnimi potrebami čakajo v Sloveniji.

POVZETEK VSEBINE

Samega foruma se je zaradi aktualnosti teme udeležilo več kot 90 udeležencev. Po pozdravnih nagovorih s strani predsednika EASPD, Jima Crowa, podpredsednice EASPD, Valerija Bužan in predsednika SOUS, Sama Rumeža, je sledila predstavitev in pregled podpornih storitev za osebe s posebnimi potrebami v evropskem prostoru (Asel Kadyrbaeva, EASPD).

V sklopu foruma smo se organizatorji odločili, da predavanja in posledično diskusije osredotočimo na prakse in podporne storitve za osebe s posebnimi potrebami iz dveh področij:

- področje vzgoje, izobraževanja in bivanja (otroci in mladostniki s posebnimi potrebami) ter
- področje zaposlovanja in bivanja (mladostniki in odrasli s posebnimi potrebami).

Na področju vzgoje in izobraževanja so se udeleženci seznanili z ukrepi, prakso in izkušnjami organizacij iz Belgije in Finske (predavateljci: Annemie Jennes - Katholiek Onderwijs Vlaanderen, Belgija in Petra Rantamäki - KVPS, Finska), na področju

zaposlovanja in bivanja odraslih pa z ukrepi, prakso in izkušnjami organizacij iz Nemčije in Belgije (predavatelj: Katharina Bast - BAG, Nemčija in Danny Drion - Ateliers Jean Del'Cour ASBL, Belgija). Udeleženci so ugotovili, da je praktično v vseh evropskih državah pandemija presenetila in posledično spremenila način in funkcioniranje področja vzgoje, izobraževanja, usposabljanja, bivanje in dela z osebami s posebnimi potrebami. V predstavljenih primerih, so se izvajalci usposabljanja otrok, mladostnikov in odraslih oseb s posebnimi potrebami hitro, učinkovito in samoiniciativno odzivali na spreminjajoče se razmere, upoštevajoč ukrepe in priporočila epidemiološke stroke v posamezni državi, ter v največji možni meri zagotavljanje storitev za osebe s posebnimi potrebami na vseh področjih.

Predstavitvam izkušenj in ukrepov iz evropskih držav, sta sledili ločeni video diskusiji in razpravi:

- **Področje vzgoje, izobraževanja in bivanja (otroci in mladostniki s posebnimi potrebami)**

V video diskusiji oz. razpravi z naslovom: Predstavitev praks in izkušenj ter diskusija o načrtih za prihodnost na področju vzgoje, izobraževanja in bivanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v Sloveniji smo govorili o ukrepih, izkušnjah in že opaženih posledicah pandemije pri otrocih in mladostnikih s posebnimi potrebami, vključenih v različne vzgojno izobraževalne zavode. Zavodi opozarjajo, da se je populacija vključenih otrok in mladostnikov v zadnjih letih zelo spremenila. Ppažajo porast otrok in mladostnikov, ki so jim diagnosticirane različne kombinacije kompleksnih motenj oz. primanjkljajev s pridruženimi zdravstvenimi težavami. V času pandemije so bili zaradi izolacije prikrajšani za prepotrebne socialne stike in zdravstvene terapije oz. obravnave.

V razpravi so aktivno sodelovali: mag. Helena Kujundžič Lukaček (MIZŠ - v.d. gen. direktorja Direktorata za predšolsko vzgojo in osnovno šolstvo), mag. Polona Šoln Vrbinc (MIZŠ - vodja sektorja za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami), dr. Matej Rovšek (ravnatelj Centra Janeza Levca Ljubljana), Jelena Horvat (ravnateljica OŠ A. Janše Radovljica), Katjuša Koprivnikar (ravnateljica Centra IRIS), Goran Pavlič (direktor CIRIUS Kamnik) in Milan Došen (ravnatelj Mladinskega doma Maribor).

Mag. Helena Kujundžič Lukaček je predstavila aktivnosti in ukrepe, ki jih je v času pandemije izvajalo resorno ministrstvo predvsem s ciljem zagotovitve kontinuiranega izobraževalnega procesa, ustrezno prilagojenega posebnim razmeram, ki bi preprečeval nastajanje večjih razlik med učenci pri usvajanju znanja, s posebnim poudarkom na skrbi za ranljive skupine. Na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) so zagotovili dodatna finančna sredstva za nabavo in zagotovitev ustrezne opreme in orodij za tehnično podporo učiteljem pri izvajanju izobraževanja na daljavo, hkrati pa kontinuirano spremljali analize izobraževanja na daljavo. V sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo, Centrom RS za poklicno izobraževanje in Nacionalnim inštitutom za javno zdravje so oblikovali več modelov, katerih izvedba oziroma aktivacija je bila vezana na aktualne epidemiološke razmere v državi - tako ob začetku šolskega leta kot tudi med samim šolskim letom.

Razpravljavci, vodstveni delavci zavodov so opozorili na več posledic, ki jih je povzročila pandemija, ob tem pa opozorili tudi na predloge in priporočila za prihodnost (pod točko Zaključki):

- Izobraževanje na daljavo se je spremenilo v poučevanje na daljavo.
- V času izobraževanja na daljavo se je prekinil socialni stik in t.i. pedagoški transfer na relaciji učitelj - učenec, kar je imelo za posledico upad motivacije pri vseh deležnikih.
- Zaradi različnih možnosti in pogojev (oprema, dostopnost - internetna povezava) se je še dodatno povečala neenakost med otroci in mladostniki s posebnimi potrebami, posledice pa so vidne tudi na področju usvojenih znanj.
- Zaradi izolacije so se učenci in njihove družine soočali z velikimi psihosocialnimi stiskami (evidentno se je povečalo povpraševanje po pedopsihiatričnih zdravstvenih obravnavah).
- Izpostavili in opozorili so na lastna prizadevanja, iznajdljivost in organiziranost, s katero so poskrbeli, da so vzpostavili stik in zagotovili izobraževanje na daljavo za vse, v zavod vključene otroke in mladostnike.

- **Področje zaposlovanja in bivanja (mladostniki in odrasli s posebnimi potrebami).**

V video diskusiji oz. razpravi z naslovom: Predstavitev praks in izkušenj ter diskusija o načrtih za prihodnost na področju zaposlovanja in bivanja oseb s posebnimi potrebami v Sloveniji smo govorili o ljudeh z intelektualno oviro (prevladujoča terminologija je zmerna, težja in težka motnja v duševnem razvoju) in o ljudeh s pridobljeno možgansko poškodbo, gre za odrasle, ki so v Sloveniji povečini vključeni v varstveno delovne centre ali centre za usposabljanje, delo in varstvo, nekateri so vključeni v programe socialne vključenosti oziroma ostajajo doma, le redki se vključujejo na trg dela. Gre za skupino ljudi, ki so se v luči epidemije koronavirusne bolezni izkazali za posebej ranljivo skupino. Nekateri imajo pridružene zdravstvene težave, za večino velja, da se težko držijo samozaščitnih ukrepov, da nimajo dostopnih in razumljivih informacij, da pogosto živijo v skupinskih organiziranih oblikah življenja, oziroma, da živijo doma in tvegajo socialno izolacijo.

V razpravi so aktivno sodelovali: mag. Cveto Uršič (državni sekretar iz Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti), Ivanka Limonšek (direktorica Zavoda za usposabljanje, delo in varstvo dr. Marijana Borštnarja Dornava), dr. Sandra Medveš Berginc (direktorica VDC Tolmin), Mirjana Česen (direktorica VDC Kranj in predsednica Skupnosti varstveno delovnih centrov) in mag. Jasmina Breznik (direktorica VDC Polž).

Državni sekretar mag. Cveto Uršič je predstavil aktualno stanje ter ukrepe, ki jih je RS sprejela od pričetka epidemije z namenom lajšanja škodljivih posledic za uporabnike, njihove svojce pa tudi izvajalske organizacije. Predstavil je tudi ukrepe, ki jih na ministrstvu načrtujejo za v prihodnje: poudarek na dezinstucionalizaciji ter na zagotavljanju ustreznih prostorskih in kadrovskih virov. Slišali smo s čim so se izvajalci in uporabniki soočali v času epidemije. Na življenje, delo in bivanje uporabnikov je imela epidemija velik vpliv.

- Izkazala se je pomembnost osveščenosti zdravstva, zakonodajalcev in družbe nasploh za specifične potrebe naših uporabnikov.
- Ne smemo pozabiti na upoštevanje potreb naših uporabnikov ter na možnosti izbire. Na pravice in enake možnosti moramo opozarjati na vseh področjih. Ne gre jih za enačiti z drugimi ranljivimi skupinami, kot so na primer starostniki. Odločevalci naj pri načrtovanju in sprejemanju zakonskih podlag upoštevajo posebne potrebe naših uporabnikov ter zagotovijo ustrezno poglobljeno obravnavo teh vprašanj.
- Ves čas je potrebno zagotavljati, da imajo uporabniki in njihovi svojci na voljo razumljive in dostopne informacije.
- Kot nujno se je izkazalo, da so naše storitve in programi za uporabnike odprti in da na podlagi priporočil (ne zavezujočih navodil) oblikujemo primerno, varno izvajanje storitev, kjer je v ospredju upoštevanje dostojanstva vsakega posameznika ter zagotavljanje upoštevanja njihovih pravic.
- Na področju bivanja in zagotavljanja zdravstvenega varstva je potrebno nadaljevati s prizadevanji za izboljšanje kadrovskih in prostorskih virov.
- Naši uporabniki morajo biti prioriteta skupina v skrbi za preprečevanje okužbe v smislu dostopnosti testiranja, cepljenja in zdravljenja. Zagotavljanje preventivnih dejavnosti in aktivnosti za krepitev zdravja naj bodo stalnica.
- Pri zagotavljanju prostorskih virov se je potrebno držati smernic deinstitucionalizacije in bivanja v čim manjših skupinah, v drugih oblikah pa je potrebno zagotoviti ustrezne prostore za varno izvajanje dejavnosti tako za uporabnike kot za zaposlene.
- Izboljšati je potrebno položaj zaposlenih v naših storitvah in programih, zaposlene je potrebno opremiti z dodatnimi znanji ter izboljšati kadrovske normative. Posebej na področju bivanja in zagotavljanja zdravstvenega varstva so potrebe še posebej pereče.
- Na področju vodenja, varstva in zaposlitve je potrebno zagotoviti, da se nadaljuje s praksami vključevanja v običajna delovna okolja z ustreznimi podporami. Uporabniki so tu veliko izgubili, skupnost je tu veliko izgubila. Epidemija je marsikje omejila ali v celoti prekinila vključevanje naših uporabnikov v različne aktivnosti v skupnosti, poskrbeti moramo,

da te posledice ne bodo trajne. Ponovno moramo okrepiti prepoznavnost našega poslanstva v lokalnem okolju in okrepiti sodelovanje v lokalnih skupnostih.

- V času epidemije so se razvile določene nove oblike podpore, kot so pomoči na domu, psihosocialne podpore družinam, oddaljene oblike podpore uporabnikom, ki obetajo, da postanejo dobra podpora uporabnikov v procesih dezinstucionalizacije in vključevanja v skupnost na vseh področjih. Razvoj teh oblik mora dobiti podporo v smislu financiranja in izboljšanja kadrovskih normativov.

ZAKLJUČKI:

Udeleženci EASPD Provider foruma - Slovenija 2021 so oblikovali naslednje predloge in sklepe:

Področje vzgoje, izobraževanja in bivanja (otroci in mladostniki s posebnimi potrebami)

- v primeru razglašene pandemije je potrebno zagotoviti pogoje, da zavodi za VIZ otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami (OŠPP in Zavodi za VIZ otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami) ostanejo odprti oz. jim je omogočeno modificirano izvajanje dejavnosti - izvajanje nujnega varstva (predvsem v posebnem program in prilagojenih programih z nižjim izobrazbenim standardom) z zagotovitvijo izvajanja zdravstvenih terapij oz. obravnav za posameznika,
- zakonska opredelitev in vzpostavitev delovanja strokovnih centrov (regijskih in nacionalnih), ki so sposobni zagotavljati kompetentno podporo raznoliki in vključujoči mreži šol (zakonska ureditev t.i. mobilne službe),
- določitev in normativna ureditev t.i. izredne oz. 'pandemične' specifikke – zaposlitev dodatnih varuhov / negovalcev / spremljevalcev v primeru razglašene pandemije s ciljem zagotovitve varne organizacije dela v zavodih (delo v mehurčkih, organizacija dela z doslednim upoštevanjem priporočenih ukrepov - razkuževanje, varstvo, premiki posameznih skupin v zavodu,...)
- proaktiven pristop k reševanju prostorske problematike zavodov in osnovnih šol s prilagojenim programom (neprimernost in neustreznost prostorov ter prostorska stiska, predvsem v zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami),
- sprememba metodologije financiranja zavodov in osnovnih šol s prilagojenim programom – materialni stroški, stroški za osebno zaščitno opremo, zaščitno opremo predmetov in prostorov.

Področje zaposlovanja in bivanja (mladostniki in odrasli s posebnimi potrebami)

- Pojav koronavirusne epidemije močno vpliva na priložnosti in življenja odraslih ljudi z intelektualno oviro na vseh področjih. Izrednega pomena je, da ozaveščamo javnost in odločevalce o diskriminaciji ljudi z intelektualno oviro tako na področju skrbi za zdravje, na področju bivanja in namestitve ter na področju dela ter vključevanja v skupnost, pri tem pa ne gre pozabiti na možnost izbire ter na upoštevanje njihovih želja in potreb. Opozarjati moramo na pravice in enake možnosti na vseh področjih. Odločevalci morajo pri načrtovanju in sprejemanju zakonskih podlag upoštevati posebne potrebe naših uporabnikov, neprilagojenost obstoječih storitev v okolju ter zagotoviti ustrezno poglobljeno obravnavo teh vprašanj.
- Na področju bivanja in zdravstvenega varstva je nujno potrebno poskrbeti za ustrezne kadrovske in prostorske vire. Pri kadrovskih virih je potrebno izboljšanje položaja zaposlenih na tem področju, pripraviti izobraževanja za dodatne vsebine, izboljšati kadrovske normative. Nujno je poskrbeti za preventivne dejavnosti na področju preprečevanja okužb ter zagotoviti enak dostop do zdravstvenih storitev. Pri zagotavljanju primernih prostorskih virov je potrebno vzpodbuditi procese deinstitucionalizacije in zagotoviti bivanje v skupnosti ter v majhnih enotah, pri ostalih oblikah pa zagotoviti ustrezne prostore za varno izvajanje dejavnosti tako za uporabnike kot za zaposlene.

- Na področju dela in vključevanja v skupnost je potrebno zagotoviti, da se nadaljuje s praksami vključevanja uporabnikov v običajna delovna okolja z ustreznimi podporami. Epidemija koronavirusne bolezni ima velike posledice na vključevanje uporabnikov v različne aktivnosti v skupnosti, poskrbeti moramo, da te posledice ne bodo trajnega značaja. Hkrati pa so se razvile določene oblike oddaljene podpore, ki pa imajo dobre nastavke zato, da postanejo dobra podpora uporabnikom v procesih dezitucionalizacije in integracije v skupnost. Vztrajati moramo na tem, da razvoj teh oblik dobi podporo v smislu financiranja in izboljšanja kadrovskih normativov.

Zapisala:

Samo Rumež (predsednik Skupščine SOUS) in dr. Irena Ceglar (podpredsednica Skupščine SOUS)